

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN: 2545-3998
DOI: 10.46763/palim

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ,
КНИЖЕВНИ И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC,
LITERARY AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL X, NO 20, STIP, 2025

ГОД. 10, БР. 20
ШТИП, 2025

VOL. X, NO 20
STIP, 2025

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. 10, Бр. 20
Штип, 2025

Vol. 10, No 20
Stip, 2025

PALMK, VOL 10, NO 20, STIP, 2025

DOI:

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Астрид Симоне Хлубик, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Алина Андреа Драгоеску Урлика, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Сунчана Туксар, Универзитет „Јурај Добрила“ во Пула, Хрватска
Саша Војковиќ, Универзитет во Загреб, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Озтурк Емироглу, Универзитет во Варшава, Полска
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Ѓурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуџа, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија
Шахинда Езат, Универзитет во Каиро, Египет
Џулијан Чен, Универзитет Куртин, Австралија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delchev University, Faculty of Philology, Stip

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, USA
Tole Belcev, Goce Delcev University, Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delcev University, Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Astrid Simone Hlubik, King Michael I University, Romania
Alina Andreea Dragoescu Urlica, King Michael I University, Romania
Sunčana Tuksar, Juraj Dobrila University of Pula, Croatia
Saša Vojković, University of Zagreb, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZİ University, Republic of Turkey
Öztürk Emiroğlu, University of Warsaw, Poland
Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercruysse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany
Chahinda Ezzat, Cairo University, Egypt
Julian Chen, Curtin University, Australia

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Луси Караниколова-Чочоровска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Ева Ѓорѓиевска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска
Натка Јанкова-Алаѓозовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Ранко Младеноски (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Ева Ѓорѓиевска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>. Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик. Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Lusi Karanikolova-Chochorovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Eva Gjorgjievska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska
Natka Jankova-Alagjozovska

LANGUAGE EDITORS

Ranko Mladenoski (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Eva Gjorgjievska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krstev Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>
Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.
All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

11 ПРЕДГОВОР

Ранко Младеноски, главен и одговорен уредник на „Палимпсест“

FOREWORD

Ranko Mladenoski, Editor in Chief of “Palimpsest”

ЈАЗИК / LANGUAGE

15 Natasha Stojanovska-Ilievska

MACEDONIAN STUDENTS’ ATTITUDES TO ENGLISH: A COMPARATIVE PERSPECTIVE ACROSS REGIONS

25 Vesna Prodanovska-Poposka

THE PRAGMATIC FUNCTIONS OF TIKTOK SLANG IN ADOLESCENT IDENTITY CONSTRUCTION AND PEER RELATIONSHIPS

33 Duygu Çağma

KUZEY MAKEDONYA TÜRK AĞIZLARINDA ZARF-FİİL VE BİRLEŞİK ZARF-FİİL YAPIMI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Dujgu Cagma

CONVERBS AND COMPOUND CONVERB FORMATION IN THE TURKISH DIALECTS OF NORTH MACEDONIA

43 Doris Sava

DEMO: DEUTSCH MACHT MOBIL. AUF DEN SPUREN DER DEUTSCHEN SPRACHE IN URBANEN RÄUMEN MIT AUTOCHTHONEN MINDERHEITEN. HERMANNSTADT UND SIEBENBÜRGEN ALS FALLBEISPIEL

Doris Sava

DEMO: GERMAN IN MOTION LINGUISTIC TRACES OF GERMAN IN URBAN SPACES WITH AUTOCHTHONOUS MINORITIES. THE CASE OF TRANSYLVANIA

53 Seyfettin Özdemirel

YABANCI KÖKENLİ TIP TERİMLERİNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDAKİ VARLIĞI

Seyfettin Özdemirel

THE PRESENCE OF FOREIGN-ORIGIN MEDICAL TERMS IN TÜRKİYE TURKISH DIALECTS

- 61 Luciana Guido Shrempf**
 SU ALCUNE DEVIAZIONI LESSICALI PIÙ FREQUENTI RISCONTRATE
 IN TRADUZIONI ITALIANE SCRITTE E ORALI SVOLTE DA DISCENTI
 MACEDONI DI ITALIANO LS
Luciana Guido Shrempf
 SOME OF THE MOST FREQUENT LEXICAL ERRORS MADE IN WRITTEN
 AND ORAL TRANSLATION BY MACEDONIAN LEARNERS OF ITALIAN
 LS
- 75 Sonila Sadikaj, Anxhela Belkovi**
 VERBALISIERUNG DER EMOTION „FREUDE“ IM DEUTSCHEN UND
 ALBANISCHEN. EINE PHRASEOLOGISCHE STUDIE IM LICHT DER
 KOGNITIVEN LINGUISTIK
Sonila Sadikaj, Anxhela Belkovi
 VERBALIZATION OF THE EMOTION “JOY” IN GERMAN AND
 ALBANIAN. A PHRASEOLOGICAL STUDY IN THE LIGHT OF COGNITIVE
 LINGUISTICS

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

- 87 Ала Шешкен**
 80 ГОДИНИ СЛОБОДЕН РАЗВОЈ НА МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА:
 РАЗМИСЛУВАЊА И ТЕОРЕТСКИ ЗАБЕЛЕШКИ
Ala Sheshken
 80 YEARS OF UNRESTRICTED DEVELOPMENT OF MACEDONIAN
 LITERATURE: REFLECTIONS AND THEORETICAL NOTES
- 99 Марија Ѓорѓиева-Димова**
 ТАМУ КАДЕ ШТО ИМА ГЛАС, ИМА И ГОВОРНИК!
Marija Gjorgjieva-Dimova
 WHERE THERE IS A VOICE, THERE IS A SPEAKER!
- 111 Данка Јовева**
 ФОРМАЛНАТА СЕМАНТИКА И ЗНАЧЕЊЕТО ВО ЛИТЕРАТУРНИОТ
 ДИСКУРС: МЕЃУ ПРЕЦИЗНОСТА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈАТА
Danka Joveva
 FORMAL SEMANTICS AND THE MEANING IN LITERARY DISCOURSE:
 BETWEEN PRECISION AND INTERPRETATION
- 121 Kristiawan Indriyanto, Wahyu Ningsih, Darman Pangaribuan**
 POSTCOLONIAL ECOLOGIES: REPRESENTING SLOW VIOLENCE IN
DARI RAHIM OMBAK AND THE HOUSE OF MANY GODS
- 133 Dian Syahfitri, Khairil Anshari, Arianto Arianto, Sartika Sari**
 GENDER, HERITAGE, AND SUSTAINABILITY: INTEGRATING NORTH
 SUMATRAN ORAL LITERATURE INTO EDUCATION FOR SUSTAINABLE
 DEVELOPMENT

- 145 Luisa Emanuele**
DAL MITO CLASSICO ALLA NARRATIVA CONTEMPORANEA: ARIANNA
NELLA RISCITTURA DI J. SAINT
Luisa Emanuele
FROM CLASSICAL MYTH TO CONTEMPORARY NARRATIVE: ARIADNE
IN THE J. SAINT'S REWRITING
- 157 Алирами Ибраими, Махмут Челик**
РАЗВОЈОТ НА ТУРСКАТА ЛИТЕРАТУРА ВО МАКЕДОНИЈА ВО
ОСМАНЛИСКИОТ ПЕРИОД
Alirami İbraimi, Mahmut Çelik
THE DEVELOPMENT OF TURKISH LITERATURE IN MACEDONIA
DURING THE OTTOMAN PERIOD
- 167 Славчо Ковилоски**
ПСЕВДОНИМИТЕ, ИНИЦИЈАЛИТЕ И АНОНИМИТЕ ВО
МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОСТ ОД ПРВАТА ПОЛОВИНА НА XX ВЕК
Slavcho Koviloski
PSEUDONYMS, INITIALS AND ANONYMS IN MACEDONIAN
LITERATURE FROM THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY
- 175 Ивана Велкова**
ХУМАНИСТИЧКИТЕ АСПЕКТИ ВО РОМАНОТ „КАЛЕШ АНЃА“ ОД
СТАЛЕ ПОПОВ
Ivana Velkova
THE HUMANISTIC ASPECTS IN THE NOVEL “KALESH ANGJA” BY
STALE POPOV
- 187 Aterda Lika, Lindita Kazazi**
LA PAROLA NEGATA: L'OPERA ERMETICA E TRADUTTIVA DI ZEF
ZORBA TRA CENSURA, SILENZIO E MEMORIA POETICA
Aterda Lika, Lindita Kazazi
THE DENIED WORD: THE HERMETIC AND TRANSLATIONAL WORK OF
ZEF ZORBA BETWEEN CENSORSHIP, SILENCE AND POETIC MEMORY
- 197 Osman Emin, Nurlana Mustafayeva**
İKİCOĞRAFYA, TEKRUH: İLHAMİEMİNVEBAHTİYARVAHAPZADE'NİN
ŞİİRLERİNDE TASAVVUFÎ DERİNLİK
Osman Emin, Nurlana Mustafayeva
TWO GEOGRAPHIES, ONE SOUL: SUFISTIC DEPTH IN THE POETRY OF
ILHAMİ EMİN AND BAHTİYAR VAHAPZADE
- 209 Lorita Fejza, Seniha Krasniqi**
OTHERNESS AND GENDER PERFORMATIVITY IN JOYCE'S *DUBLINERS*
AND *ULYSSES*

КУЛТУРА / CULTURE

- 223 Владимир Илиевски**
„НАЧЕРТАНИЈЕ“ НА ИЛИЈА ГАРАШАНИН И ПРЕМОЛЧУВАЊЕТО НА
МАКЕДОНИЈА
Vladimir Ilievski
ILIJA GARAŠANIN’S “NAČERTANIJE” AND THE INTENTIONAL
OMISSION OF MACEDONIA
- 233 Ekaterina Namicheva-Todorovska, Petar Namichev**
THE ROLE OF SUSTAINABLE ARCHITECTURE IN REVITALIZING
URBAN AREAS: BALANCING PRESERVATION AND INNOVATION

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

- 247 Виолета Јанушева, Јове Д. Талевски, Маја Јанушева**
ОБЈЕКТИВНОСТА ВО ОЦЕНУВАЊЕТО НА ПОСТИГАЊАТА НА
УЧЕНИЦИТЕ
Violeta Janusheva, Jove D. Talevski, Maja Janusheva
THE OBJECTIVITY OF THE STUDENTS’ ACHIEVEMENTS ASSESSMENT
- 257 Andreja Retelj**
LEHRENDE WERDEN. WIE DAF-LEHRAMTSSTUDIERENDE IHRE
LEHRERROLLE IM PRAKTIKUM WAHRNEHMEN
Andreja Retelj
BECOMING A TEACHER: HOW PRE-SERVICE GFL TEACHERS PERCEIVE
THEIR TEACHER ROLE DURING THE PRACTICUM

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

- 269 Брикена Џафери, Гзим Џафери, Билјана Ивановска, Сашка Јовановска**
ПРЕГЛЕДИ И АНАЛИТИЧКА РЕФЛЕКСИЈА ЗА ПРОЕКТОТ: „СОВРЕМЕНИ
ПРИСТАПИ ВО ИСТРАЖУВАЊЕТО НА ИНТЕРКУЛТУРНАТА
ПРАГМАТИКА И НЕЈЗИНА ПРИМЕНА ВО НАСТАВАТА – ОД НАУЧНИ
КОНЦЕПТИ ДО ПРАКТИЧНА РЕАЛИЗАЦИЈА“
Brikena Xhaferri, Gzim Xhaferri, Biljana Ivanovska, Saska Jovanovska
REVIEW AND ANALYTICAL REFLECTION ON THE PROJECT:
“CONTEMPORARY APPROACHES IN INTERCULTURAL PRAGMATICS
RESEARCH AND ITS APPLICATION IN TEACHING – FROM SCIENTIFIC
CONCEPTS TO PRACTICAL IMPLEMENTATION”

ДОДАТОК / APPENDIX

- 281 ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ**
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“
CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

ФОРМАЛНАТА СЕМАНТИКА И ЗНАЧЕЊЕТО ВО ЛИТЕРАТУРНИОТ ДИСКУРС: МЕЃУ ПРЕЦИЗНОСТА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈАТА

Данка Јовева

СОУ Гимназија „Славчо Стојменски“, Штип
dankajoveva.sousss@gmail.com

Апстракт: Овој труд ги истражува тенките граници меѓу формалната семантика и значењето во литературниот дискурс, поставувајќи го прашањето дали строгите логички системи може да ја опфатат комплексноста на литературниот дискурс. Формалната семантика се стреми кон изградба на јазик што ќе го прочисти секојдневниот израз од нејаснотии со цел да се постигне прецизност и објективност. Сепак, литературата се карактеризира со амбигвитет, полисемија и културна условеност, што ја прави „отворен систем“ кој тешко може целосно да се редуцира на формални правила. Трудот го разгледува овој контраст преку паралелата меѓу јазикот како формален систем и литературата како простор на интерпретација. Посебно внимание се посветува на улогата на читателот, контекстот и процесот на толкување во создавањето значење. Целта на трудот е да покаже дека, додека формалната семантика нуди јасни и прецизни рамки за анализа на јазикот, литературата ја демонстрира длабочината и комплексноста на значењето кое е секогаш динамично и интерпретативно. Со тоа се нагласува потребата од комбинирање на семантички и херменевтички перспективи за поцелосно разбирање на литературниот дискурс. Трудот се базира на комбиниран метод на теоретска анализа и критичка интерпретација: формалната семантика се разгледува низ логичка и семантичка перспектива, додека литературните текстови се анализираат со херменевтички и семиотички пристап за идентификување на амбигвитет, полисемија и контекстуално значење.

Клучни зборови: *формална семантика, значење во литературниот дискурс, амбигвитет, полисемија, интерпретативен процес, интерпретивен пристап.*

Вовед

Јазикот е алатка за изразување на мисли и комуникација, но истовремено и простор на можности за создавање значење, интерпретација и поетско или концептуално истражување. Тој може да биде строг и прецизен, како во логичките системи, но и богат и слободен, како во литературниот дискурс. Лингвистиката и филозофијата на јазикот често се обидуваат да ја доловат оваа двојна природа на јазикот: од една страна, неговата способност

да создаде стабилни, предвидливи структури на значење, а од друга страна неговата динамичка природа, зависна од контекстот, културата и интерпретацијата.

Ворамките на „неопозитивизмот“, филозофски правец кој се стреми кон научна строгост и јасност, мислители како Рудолф Карнап го разгледуваат јазикот како систем што може да се прочисти од двосмислености и да се структурира според строги логички правила. Формалната семантика, која произлегува од овие идеи, го претставува значењето како предвидливо и мерливо, слично на математичка формула, со цел да се постигне апсолутна јасност во комуникацијата. Ова подразбира принцип на композиционалност – значењето на сложените изрази произлегува од значењето на нивните делови и начинот на нивното комбинирање. Таквиот пристап е мошне продуктивен за анализата на логички и научни искази, но често се соочува со ограничувања кога станува збор за јазикот на литературата.

Литературата ја користи истата таа јазична материја на поинаков, понекогаш дури субверзивен начин. Во поезијата, прозата или драмата, зборовите се носители на амбигвитет, метафори, културни референци и емоционални нијанси. Значењето не е фиксирано, туку се гради низ интерпретацијата на читателот, во контекст на неговото искуство и културната рамка. Овој феномен може да се разбере преку поимите на семиотиката (денотација и конотација), но и преку херменевтичкиот „круг“ – процесот во кој секое ново читање го обновува и продлабочува значењето (Gadamer, 1975).

Освен тоа, литературата го покажува и перформативниот аспект на јазикот. Јазикот не е само опис на светот, туку и чин – тој може да наредува, ветува, повикува, да поттикнува емоции. Литературниот дискурс токму тука ја црпи својата сила: тој не само што значи нешто, туку и „прави“ нешто со читателот – го вознемирува, го предизвикува, го преобразува.

Овој труд ја поставува главната дилема: дали строгите логички системи на формалната семантика може да ја опфатат комплексноста на литературниот дискурс? Поставувањето на ова прашање не е само лингвистичко, туку и филозофско: го разгледува односот помеѓу прецизноста и слободата, структурата и отвореноста, правилото и интерпретацијата. На пример, истата реченица може да има сосема различно значење во различни културни или историски контексти или, пак, во зависност од жанрот – нешто што чисто логичката анализа не може да го објасни без дополнителен прагматички или херменевтички слој.

Целта на трудот е да покаже дека литературата ја демонстрира длабочината и динамичноста на значењето, кое секогаш е контекстуално и интерпретативно, и дека за целосно разбирање на книжевниот текст е потребен интегративен пристап што ги комбинира формалните, семиотичките и херменевтичките перспективи. Таквиот пристап не ги негира придобивките на формалната семантика, туку ги надградува со културна, историска и рецептивна димензија, создавајќи рамка која е доволно прецизна за анализа, но и доволно отворена за креативна интерпретација.

1. Формалната семантика: прецизност и ограничувања

Формалната семантика го разгледува јазикот како систем на знаци со строго дефинирани правила и формални односи. Нејзината цел е да ги елиминира двосмисленостите и да воспостави предвидливост во значењето на речениците, правејќи го јазикот што е можно „почист“ и поблиску до математичка строгост. Како што истакнува Карнап, задачата на филозофијата е „логичко разјаснување на мислите“ (Карнап, 1947, р. 9). Оттука, формалната семантика се развива како наследник на неопозитивистичкиот проект во кој јазикот се поима како прецизно средство за научна комуникација без недоразбирања. Овој стремеж кон јасност, радикализиран од Виенскиот круг, се преобразува во уверување дека секој исказ може да се претстави во логичка форма која овозможува недвосмислена проверка на вистинитоста. Така, изразот „Секој човек е смртен“ може да се формализира како x (Човек(x) $\rightarrow$ Смртен(x)), со што реченицата добива логичка транспарентност и аналитичка проверливост.

Неопозитивизмот, особено преку Виенскиот круг, го замислува јазикот како идеална структура која треба да се прочисти од метафизички и неоперативни елементи. Карнап во „Meaning and Necessity“ вели дека филозофските проблеми честопати произлегуваат од „злоупотреба на јазикот“ и дека единствениот пат кон научна строгост е преку изградба на формален јазик (Карнап, 1947, р. 15). Формалната семантика, следствено, ја поима смислата како нешто што може да се „измери“ и со чија помош може да се предвидат ефектите врз вистинитоста на реченицата. Овој принцип на *композиционалност* – значењето на сложените изрази произлегува од значењето на нивните делови и начинот на нивното комбинирање – е централна точка на современата семантичка теорија.

Сепак, овој идеал на прецизност има и своја цена. Кога јазикот се користи за изразување на комплексни искуства, емоции или културни симболики, строгата формализација се соочува со граници. На пример, поетската реченица „Срцето ми е камен“ не може адекватно да се редуцира на логичка формула без да се изгуби нејзиниот метафорички набој. Како што забележува Еко, значењето во културните системи секогаш е повеќеслојно и отвора можности за интерпретација (Еко, 1976, р. 45).

Покрај ова, амбигвитетот и полисемијата претставуваат клучни точки на кои формалната семантика се соочува со своите ограничувања. Една реченица може да има повеќе интерпретации кои не се исклучиво логички редуцибилни. Истото важи и за контекстуалната условеност на значењето: ист исказ може да пренесе различна смисла во различни контексти – нешто што формалните модели мора да го земат предвид преку прагматички и херменевтички фактори. На овој начин станува јасно дека прецизноста е неопходна за јасна анализа на јазичните структури, но не и доволна за да се долови богатството на комуникацијата и литературата. Литературниот текст, со својата естетска слоевитост и отвореност кон интерпретација, ја разоткрива динамиката на јазикот како жив систем и го подготвува теренот за интегративен пристап кој ќе ги обедини формалните и херменевтичките перспективи.

2. Книжевното значење: амбигвитет и отвореност

За разлика од формалниот јазик, кој се стреми кон строго дефинирани правила и предвидливо значење, книжевниот текст функционира како динамичен простор во кој зборовите се носители на повеќеслојни значења. Литературата се карактеризира со амбигвитет, полисемија и контекстуална условеност на смислата што ја прави „отворен систем“ во кој интерпретацијата на читателот е неизбежна (Barthes, 1977, p. 5). Наместо јасно фиксирани дефиниции, книжевниот јазик создава подвижни значења кои се менуваат во зависност од жанрот, културната традиција и хоризонтот на очекувања на публиката. Овој феномен може да се објасни и со разликувањето помеѓу денотација – основното значење на зборот, и конотација – дополнителните културни и емоционални слоеви на значење.

Во поезијата, прозата и драмата, метафорите и симболите создаваат комплексни семантички структури кои не може да се редуцираат на формални правила (Есо, 1976, p. 112). Една иста лексема може да добие сосема различна смисла во различни контексти. На пример, зборот „оган“ може да биде симбол на страст, уништување, прочистување или божествено присуство, зависно од наративниот контекст и културната рамка. Тука доаѓа до израз и *лексичкиот амбигвитет* („клуч“ – предмет за отворање врата или решение; една форма со повеќе значења) како и *синтаксичкиот амбигвитет* („Ја видов девојката со телескопот“ – нејасно е дали девојката или гледачот го има телескопот). Овие феномени се важни, бидејќи ја покажуваат границата на чистата формална анализа и потребата од херменевтичка интервенција.

Значењето во литературата не е фиксирано, туку се гради динамично низ процесот на интерпретација (Fish, 1980, p. 16). Читателот не е пасивен декодер на јазични знаци, туку активен сокреатор на смислата, кој ја внесува сопствената културна позадина, искуство и емоции. Така, еден роман не „значи“ исто за ученик, критичар или историчар на културата: нивните различни хоризонти продуцираат различни слоеви на значење. Оваа позиција е блиска и до Рикер кој истакнува дека симболите „повикуваат на размислување и отвораат можности за нови интерпретации“ (Ricoeur, 1974, p. 15).

Литературата ја открива и клучната улога на контекстот. Исти зборови или мотиви може да носат радикално различни значења во различни историски и културни средини (различни контексти). Симболот „птица“, на пример, означува слобода во романтичарската поезија, божествено присуство во религиозната литература или претчувство на несреќа во готската традиција. Оваа зависност од контекст го приближува литературното значење до *прагматиката* – делот од лингвистиката кој го проучува значењето на исказите во реалните комуникативни ситуации.

Освен тоа, интерпретацијата не е целосно индивидуален чин, туку често е обликувана од „интерпретативни заедници“ (Fish, 1980, p. 14). Читателите кои припаѓаат на исто културно или образовно опкружување делат слични начини на читање, што покажува дека значењето не се создава

во вакуум, туку во дијалог меѓу текстот и заедницата. Од оваа перспектива, книжевниот текст не е фиксирана структура на значења, туку динамичен процес кој постојано се обновува низ интеракцијата меѓу текстот и читателот.

Сета оваа семантичка и интерпретативна динамика ја нагласува потребата од интердисциплинарен пристап кој ги интегрира формалната семантика, херменевтиката и семиотиката. Формалната семантика обезбедува аналитичка рамка и логичка кохерентност, но само преку херменевтичка анализа (Gadamer, 1975, p. 310) и семиотичка деконструкција на симболите можеме да го разбереме книжевниот текст во неговата целосна комплексност. Овој интегративен пристап создава услови за целосно и критичко разбирање на литературниот дискурс како жив и интерпретативен систем.

3. Читателот и контекстот во создавањето значење

Книжевниот текст не постои во вакуум. Неговото значење се обликува во интеракција со читателот. Во херменевтичката традиција, Гадамер нагласува дека „разбирањето никогаш не е чисто репродуктивен чин, туку креативен процес во кој се спојуваат хоризонтите на текстот и читателот“ (Gadamer, 1975, p. 310). Тоа значи дека секое читање претставува нов чин на толкување, при што читателот не само што ги спојува текстуалните елементи, туку внесува и сопствени културни, историски и емоционални референци. Оваа активна улога на читателот значи дека секое читање претставува нов чин на создавање смисла.

Овој процес е динамичен и подложен на промени. Одредена метафора или симбол може да ја менува својата интерпретација во зависност од времето и социокултурниот контекст во кој се чита текстот. Така, истото дело може да има различно значење во 19 век и во 21 век, бидејќи хоризонтот на очекувања се трансформира со историските искуства на заедницата. Еко забележува дека „текстот е отворена структура која нуди повеќе можности за читање отколку што авторот може да предвиди“ (Есо, 1976, p. 8), што ја нагласува автономијата на читателот во процесот на интерпретација.

Во таа смисла, контекстот не е само историски, туку и прагматички. Современата прагматика покажува дека секој текст подразбира низа пресупозиции и очекувања за својата публика. На пример, трагедија како „Хамлет“ не се разбира на ист начин од гледач кој не ја познава Шекспировата традиција и од критичар кој има класична филолошка обука. Ова ја покажува потребата да се земат предвид културните компетенции и позадинските знаења на читателот при анализата на значењето.

Интерпретативните заедници, како што истакнува Фиш, ги обликуваат нашите читања преку споделени методи и очекувања (Fish, 1980, p. 14). Заедниците не се статични – тие се менуваат со текот на времето – што значи дека и доминантните интерпретации на еден текст се историски променливи. Така, делата добиваат нови значења во нови социокултурни контексти – од модернистички и постмодернистички читања, до феминистички и постколонијални толкувања.

Барт радикално тврди дека „текстот постои само кога е прочитан“ (Barthes, 1977, p. 10), што го доведува авторитетот на авторот во втор план и ја потенцира слободата на читателот. Рикер дополнително забележува дека „симболите повикуваат на размислување и отвораат можности за нови интерпретации“ (Ricoeur, 1974, p. 15), претставувајќи го читањето како бескраен херменевтички процес.

Овој дел потврдува дека за да се разбере книжевниот текст не е доволна само формалната анализа. Неопходно е да се комбинираат семантички модели со херменевтичка анализа која го зема предвид историскиот и културниот хоризонт, и со прагматичка перспектива која го проучува ефектот на текстот врз читателот. Ваквиот интегративен пристап овозможува да се објасни не само структурата на текстот туку и неговата перформативна моќ – способноста да предизвикува емоции, идеи и културни промени.

4. Меѓу прецизноста и интерпретацијата: интегративен пристап

Формалната семантика и литературната херменевтика претставуваат две крајности во однос на тоа како се разбира текстот. Формалната семантика нè учи дека текстот може да се разложи на структура, логички односи и семантички елементи, со што се постигнува прецизност и предвидливост. Но, ако останеме само на овој аналитички слој, ризикуваме да го „исушиме“ текстот и да го одвоиме од неговата естетска и културна виталност. Литературата не е само систем од знаци – таа е жив процес во кој значењето се раѓа во интеракцијата меѓу текстот и читателот. Затоа интегративниот пристап е неопходен: тој ја задржува јасноста на логичката анализа, но отвора простор за херменевтичката и прагматичката димензија.

Како што забележува Еко, „аналитичкиот метод има за цел да ја изолира структурата на текстот, но вистинскиот живот на текстот започнува во моментот кога ќе влезе во контакт со читателот“ (Eco, 1976, p. 130). На пример, реченицата „Хамлет ја сака Офелија“ е илустративна: може да ја претставиме како логички однос меѓу два субјекта ($L(h,o)$), но трагичната тежина на таа љубов – нејзината немоќ да се оствари, нејзината врска со смртта и лудилото – не може да се редуцира на формула. Тука интерпретацијата го враќа животот на текстот и го отвора прашањето за психолошките, етичките и политичките импликации на драмата.

Херменевтичкиот пристап, пак, овозможува да се вклучат историските и културните хоризонти. Гадамер истакнува дека „смислата на текстот никогаш не е целосно присутна во самиот текст, туку настанува во дијалог со читателот“ (Gadamer, 1975, p. 312). Ова го објаснува фактот дека секоја генерација го чита Хамлет поинаку – како борец против неправдата, како фигура на одложено дејствување, или како пример за трагедија на модерниот субјект. Слично, во „Процес“ на Кафка повторливите мотиви на „судење“ и „вина“ отвораат прашања: дали се работи за правна, морална или метафизичка осуда? Читателот мора да се вклучи и да ја донесе сопствената интерпретација, што го прави текстот постојано актуелен.

Покрај херменевтиката, прагматиката придонесува за разбирање на *илокутивната сила* на текстот – што „му прави“ текстот на читателот. На пример, „Божествена комедија“ не само што ја опишува патеката на спасението туку и има перформативна функција: ја води публиката низ морално-духовен процес. За средновековниот читател делото било духовен водич; за современиот – психолошка драма или политичка алегорија. Фиш (Fish) забележува дека „значењето не е својство на текстот, туку резултат на стратегиите на читателите во рамките на нивните интерпретативни заедници“ (Fish, 1980, p. 16).

Интегративниот пристап не ги отфрла формалната анализа и логичката строгост – тие се темел за секоја научна интерпретација. Но, нивната вистинска вредност се покажува тогаш кога се комбинираат со историската, културната и рецептивната перспектива. На овој начин, критичарот, студентот или истражувачот не ја репродуцира авторската намера, туку станува соавтор на значењето, што Барт го формулира радикално: „раѓањето на читателот мора да се плати со смртта на авторот“ (Barthes, 1977, p. 148).

Конечно, интегративниот пристап е повеќе од метод – тој е став кон текстот. Тој нè учи дека литературниот дискурс е дијалог помеѓу структура и интерпретација, помеѓу минатото и сегашноста, помеѓу авторот и читателот. Таквиот пристап овозможува не само аналитичка прецизност, туку и почит кон богатството на значењето, создавајќи рамка која ја обединува строгоста на формалната семантика со отвореноста на херменевтичкиот процес.

Заклучок

Трудот го истражува односот меѓу формалната семантика и значењето во литературниот дискурс, откривајќи дека тој дискурс е повеќеслоен систем кој ја комбинира прецизноста на логичката анализа со отвореноста на интерпретацијата. Формалната семантика обезбедува аналитичка строгост: ја расчленува реченицата на синтаксички и семантички единици, гради логички модели и нуди предвидливост на значењето. Но, книжевниот дискурс ги разоткрива границите на ваквиот пристап – тој ја покажува полисемијата, симболичката слоевитост и културната условеност на јазикот. Како што истакнува Еко, „текстот е отворена структура“ (Eco, 1976, p. 8), подготвена за бескрајни интерпретации и повторни читања.

Истражувањето ја нагласува потребата од интегративен пристап кој ќе ги соедини формалната анализа и херменевтичката длабочина, овозможувајќи поцелосно разбирање на литературниот дискурс. Таквиот пристап не ја потиснува логичката строгост, туку ја проширува со историска, културна и семиотичка чувствителност. Смислата на текстот никогаш не е целосно присутна во самиот текст – таа се појавува во дијалогот со читателот кој го внесува својот хоризонт на очекувања и со тоа го збогатува текстот.

Амбигвитетот и полисемијата не се пречки, туку можности: тие ја прават книжевноста плодна и отворена за нови толкувања. Присуството на овие феномени покажува дека значењето не е фиксна точка, туку подвижен

процес, што се активира во интеракцијата меѓу текстот и читателот. Класичните дела како „Хамлет“ и „Божествена комедија“ продолжуваат да нудат нови читања – од психолошки и политички до егзистенцијални – токму затоа што нивната смисла не е исцрпена со едно толкување.

Во оваа перспектива, читателот не е само декодер на логички релации, туку активен интерпретатор и соавтор на значењето. Интерпретацијата не е репродукција на авторската намера, туку креативен чин кој создава нови смисловни дискурси.

Заклучно, овој труд ја потврдува тезата дека значењето е истовремено логички одредено и интерпретативно. Јазикот е алатка што нуди структура и предвидливост, но и простор за игра, за метафора и за индивидуална проекција. За целосно разбирање на книжевниот текст неопходно е да се комбинираат формалните, семиотичките и херменевтичките перспективи. Само така може да се постигне анализа која не ја занемарува логичката строгост, но ја почитува и креативната, културната и историската димензија на литературата како жив и отворен систем на значење.

Библиографија

- Barthes, R. (1977). *Image-Music-Text* (S. Heath, Trans.). New York: Hill and Wang.
- Carnap, R. (1947). *Meaning and Necessity: A Study in Semantics and Modal Logic* (2nd ed.). Chicago: University of Chicago Press.
- Eco, U. (1976). *A Theory of Semiotics*. Bloomington: Indiana University Press.
- Fish, S. (1980). *Is There a Text in This Class? The Authority of Interpretive Communities*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Frege, G. (1960). *On Sense and Reference* (M. Black, Trans.). In P. Geach & M. Black (Eds.), *Translations from the Philosophical Writings of Gottlob Frege* (pp. 56–78). Oxford: Basil Blackwell. (Original work published 1892).
- Gadamer, H.-G. (1975). *Truth and Method*. New York: Continuum.
- Jauss, H. R. (1982). *Toward an Aesthetic of Reception* (T. Bahti, Trans.). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Ricoeur, P. (1974). *The Conflict of Interpretations: Essays in Hermeneutics*. Evanston, IL: Northwestern University Press.
- Saussure, F. de. (1995). *Course in General Linguistics* (C. Bally & A. Sechehaye, Eds.; W. Baskin, Trans.). La Salle, IL: Open Court. (Original work published 1916).
- Austin, J. L. (1962). *How to Do Things with Words*. Oxford: Oxford University Press.

Danka Joveva

SOU Gymnasium “Slavcho Stojmenski”, Shtip

Formal Semantics and the Meaning in Literary Discourse: between Precision and Interpretation

Abstract: This paper explores the subtle boundaries between formal semantics and the meaning in literary discourse, raising the question of whether strict logical systems can capture the complexity of the literary text. Formal semantics strives to construct a language that eliminates the ambiguities of everyday expression in order

to achieve precision and objectivity. However, literature is characterized by ambiguity, polysemy, and cultural conditioning, which make it an “open system” that can hardly be fully reduced to formal rules. The paper examines this contrast through the parallel between language as a formal system and literature as a space of interpretation. Special attention is given to the role of the reader, the context, and the process of interpretation in the creation of meaning. The aim of the paper is to show that, while formal semantics offers clear and precise frameworks for the analysis of language, literature demonstrates the depth and complexity of meaning, which is always dynamic and interpretative. In this way, the necessity of combining semantic and hermeneutic perspectives for a more comprehensive understanding of the literary text is emphasized. The paper is based on a combined method of theoretical analysis and critical interpretation: formal semantics is examined through logical and semantic perspectives, while literary texts are analyzed through hermeneutic and semiotic approaches in order to identify ambiguity, polysemy, and contextual meaning.

Keywords: *formal semantics; literary meaning; ambiguity; polysemy; interpretive process; integrative approach.*

ГОД. 10
БР. 20

ПАЛИМПЕСТ

PALIMPSEST

VOL. X
NO 20